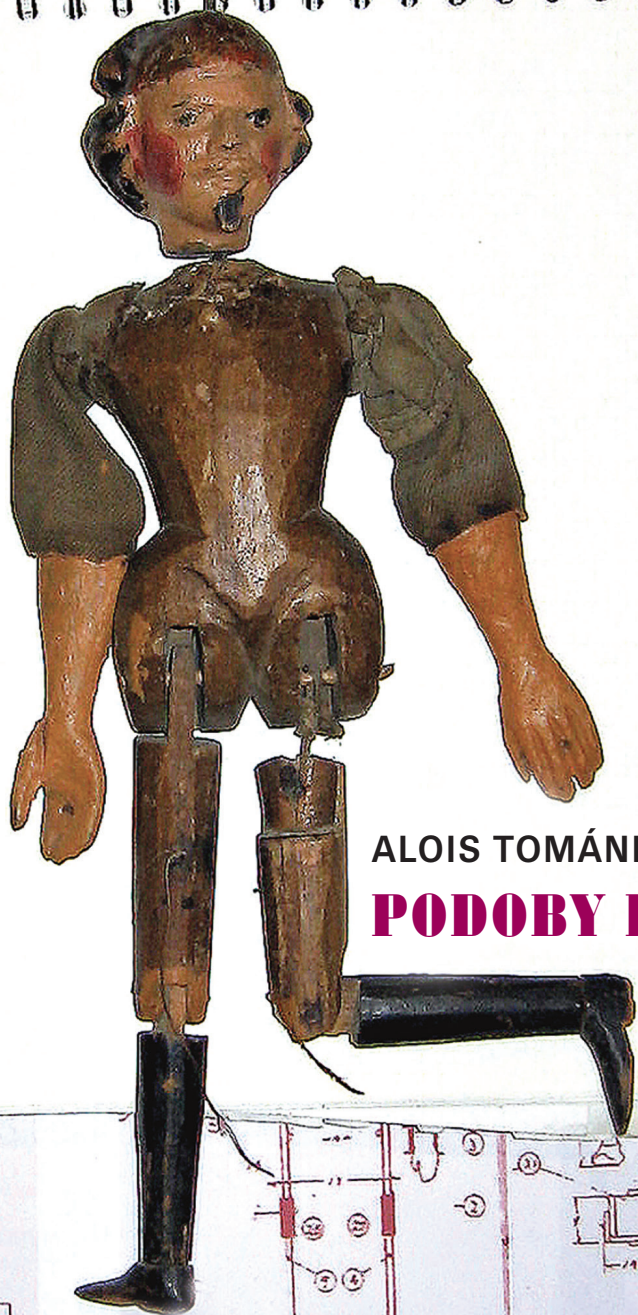

ALOIS TOMÁNEK

PODOBY LOUTKY

na
MU

OBSAH

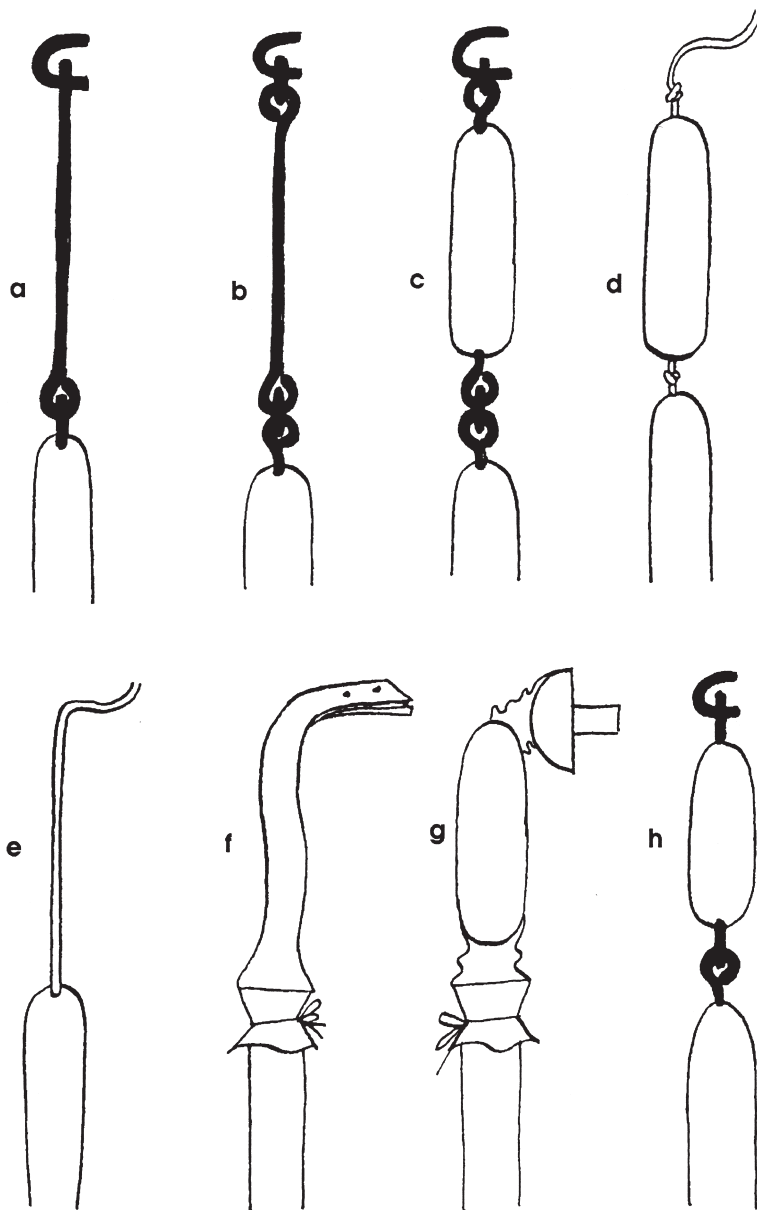
Úvod	7
Jak s touto knihou zacházet	9
I. PROMĚNY LOUTKY	11
II. LOUTKA V KLASICKÉM LOUTKOVÉM DIVADLE	15
(A) Loutka vedená zespodu (spodová loutka)	17
1. Maňásek	18
2. Javajka	27
3. Spodová marioneta	30
Prostor divadla spodových loutek	36
(B) Loutka vedená shora	41
1. Marioneta na drátě	42
2. Marioneta na nitích	44
Prostory pro loutky vedené shora	53
(C) Loutka vedená zezadu	63
1. Manekýn	64
2. Stínohra	67
(D) Zvláštní loutky	69
(E) Kombinace postavení vodičů	77
(F) Dodatky	79
a) Hlavy	80
b) Těla	94
c) Nohy	97
d) Ruce	100
e) Materiály, spoje, ovládání	107

III. LOUTKA A HEREC	115
IV. NEFIGURÁLNÍ LOUTKA	125
V. NÁSTROJE	133
Scénografické prostředky utváření scénického prostoru	134
A) Velikost	136
B) Scénické světlo	140
C) Scénická výprava	143
D) Pohledové pole diváka	146
Mimoscénografické prostředky utváření scénického prostoru	153
Obrazová příloha	157
Jmenný slovník	217
Věcný slovník	221
Literatura	225
Summary	227

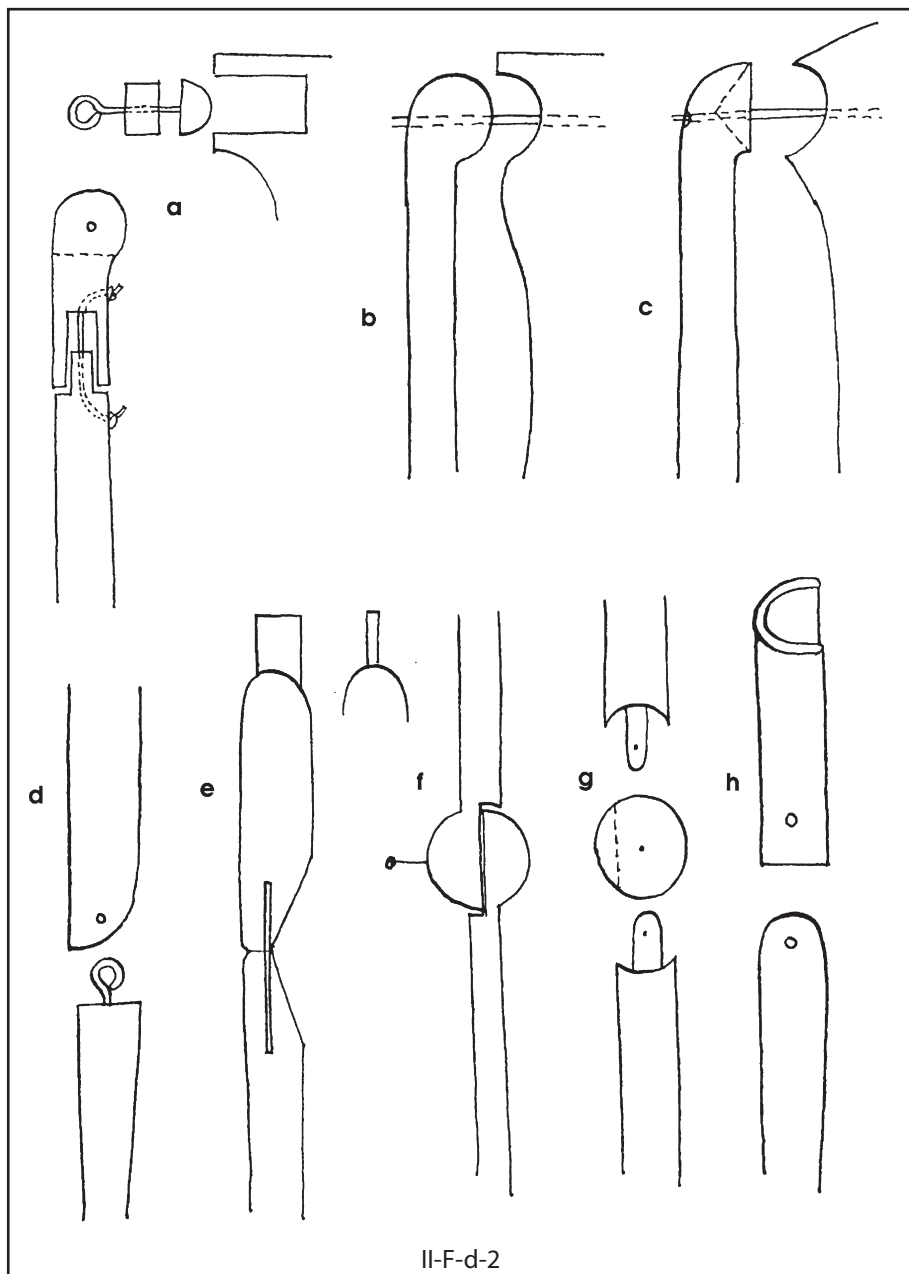
d) Ruce

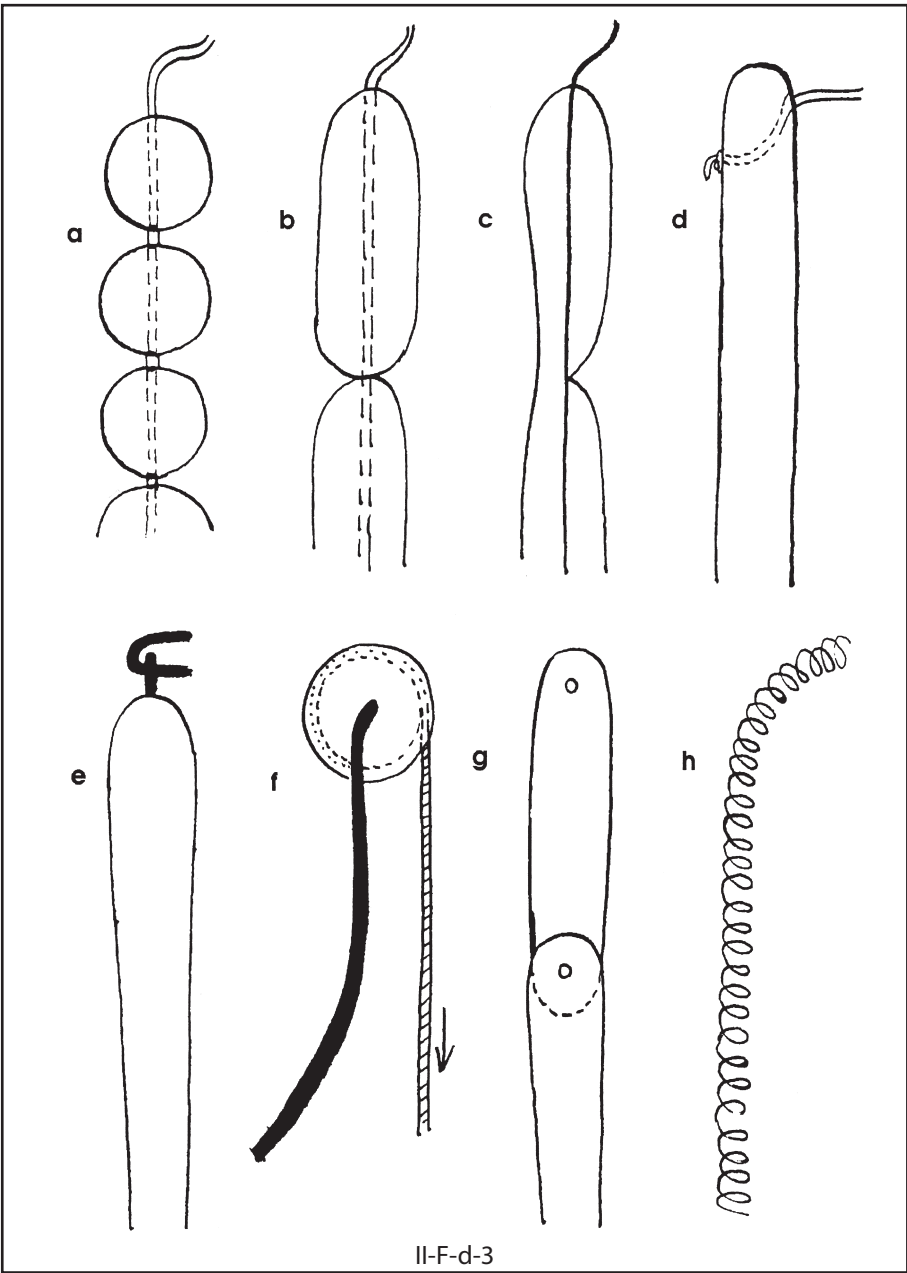
Ramenní a loketní klouby u většiny marionet jak na drátě, tak na nitích, jsou většinou velice jednoduché konstrukce. Technika vodění ruky na niti automaticky formuje paži loutky do „anatomicky“ snesitelného tvaru. Spoj mezi ramenem a spodní částí ruky od lokte dolů lze bez problémů realizovat pouhou pouhým provázkem (II-F-d-1e) nebo „rukávem“ z plátna dole zavázaným kolem ruky a nahoře docela obyčejně přibitým k rameni loutky (nejčastější způsob řešení u lidových marionetářů) (II-F-d-1f); pokud kostýmek loutky přece jenom prozrazuje „absenci“ materiálu ruky, vyplní se i horní část paže materiálem (II-F-d-1d, c, g, h). Provázek nebo „rukávek“ přece jen není příliš vhodný, pokud loutka manipuluje rekvizitou (třeba mečem) (II-F-d-1a, b, c, d, g, h), potom je přece jen vhodnější si „pojistit“ pevnou vzdálenost lokte od ramene, pokud nemáme v úmyslu nějaký jiný, nepřiliš estetický efekt.

Daleko větší pozornost je potřeba věnovat loketnímu kloubu u javajek, kdy právě způsob hraní (česká škola) čempurity a jejich vytáčení při práci se zápestím loutky vyžadoval omezení pohybu lokte na opačnou stranu (vylomení). Pak jsou loketní klouby řešeny podobně jako kolena u marionet (II-F-d-2d, e, f, g, h). Manekýn, kterého je možné ovládat daleko větší silou a razancí, snese i klouby opět inspirované dětskou panenkou (II-F-d-2a, b, c), kde lze navíc tuto sílu regulovat nastavením tahu gumy nebo kůže, která tvoří spojovací materiál. Kloub může být natolik pevný, že loutku lze skutečně jako „manekýna“ aranžovat do stabilizovaných poloh. Způsob hraní, nebo již samotná výtvarná stylizace loutky se může odrazit i v požadavku na již technologicky daný „jiný“ pohyb. (II-F-d-3a) celá paže je složena z korálků na kůži nebo provázku; (II-F-d-3b) dva oválné díly taky jako korálky; (II-F-d-3c) paže celá vystříhaná z pěnové gumy s mírným nadržáním pohybu v místě loktu zeslabením materiálu, prostřední provázek nebo kůže je jen pro zvýšení pevnosti a odolnosti; (II-F-d-3d, e) paže nemusí být v lokti vůbec dělena; (II-F-d-3f) schéma řešení ruky (třeba pochodujícího vojáka) pohybující se v rameni taháním za táhlo, do původní polohy se vrací vlastní vahou; (II-F-d-3g) u plochých loutek stačí spoj volným nýtem nebo zauzlovaným provázkem; (II-F-d-3h) ruku může tvořit i pružná spirála.

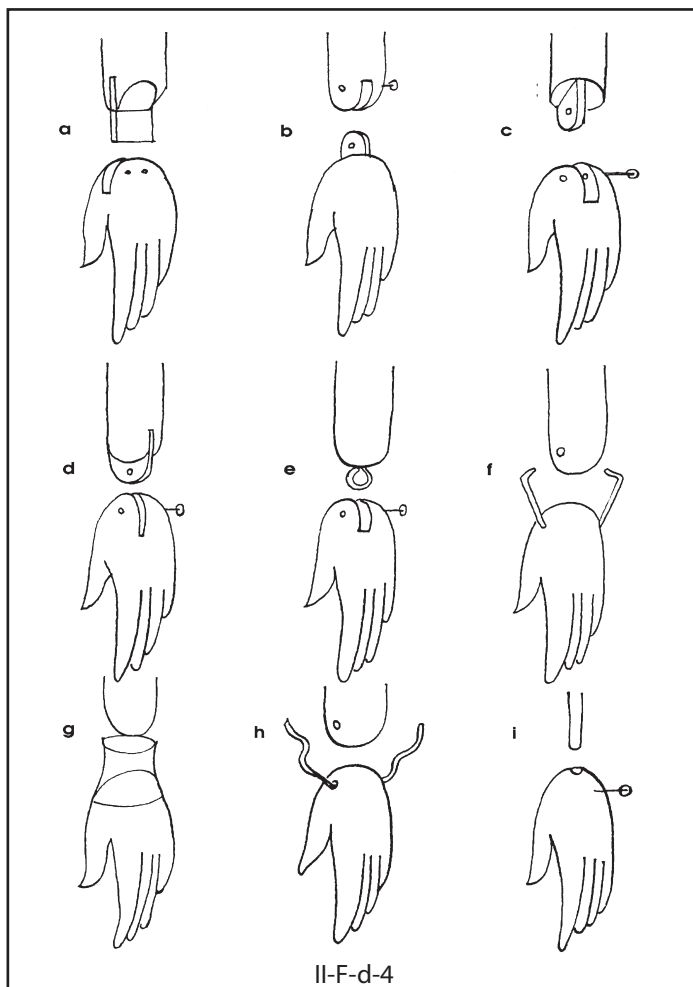

II-F-d-1

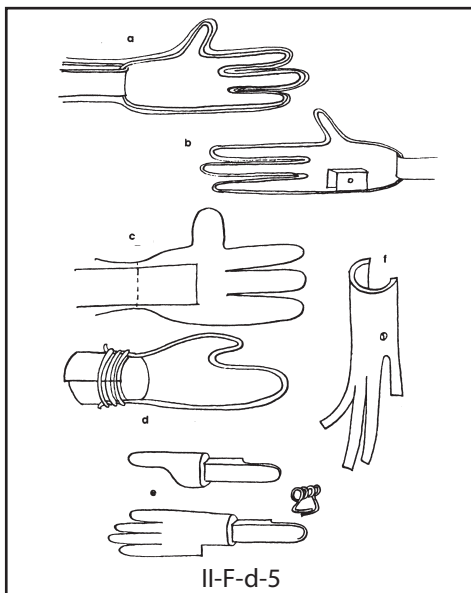

I když dlaně loutek lidových marionetářů tvořily většinou pevný celek s celou spodní částí ruky (od lokte dolů), hraní zápěstím má jak u marionet, tak javajek, ale i manekýnů svůj půvab. (II-F-d-4) ukazuje několik řešení zápěstí závěsných loutek, spojovacím materiálem je buď kůže (II-F-d-4a) nebo čep ze dřeva či plechu a odpovídající „vydlabání“ (II-F-d-4b, c, d), někdy stačí šroubové očko (II-F-d-4e) nebo drátěný pant (II-F-d-4f). Lze použít opět i plátěný „rukávek“, své splní i provázek (II-F-d-4h) nebo kousek kulaté kůže (II-F-d-4i).

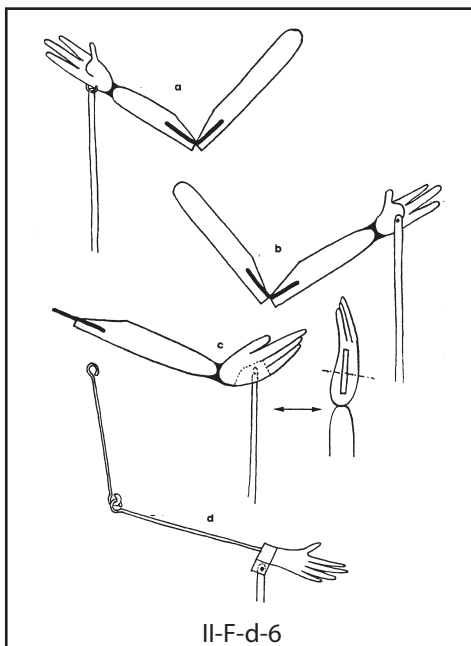

Často se ručičky šijí i z textilu. Na kostřičku z drátu pak stačí provléknout přímo pásek kůže (II-F-d-5a), u javajky bude ke kostřičce ještě přiděláno upevnění pro čempurit (II-F-d-5b). Maňáskové šité ručičky mají do zápěstí vlepen váleček (náprstek) pro prst loutkoherce (II-F-d-5c, d). Ruce se dají udělat i z teplem tvarované rozřezané trubky (II-F-d-5e). Ruka na principu kolíčku může „držet“ rekvizitu (II-F-d-5f).

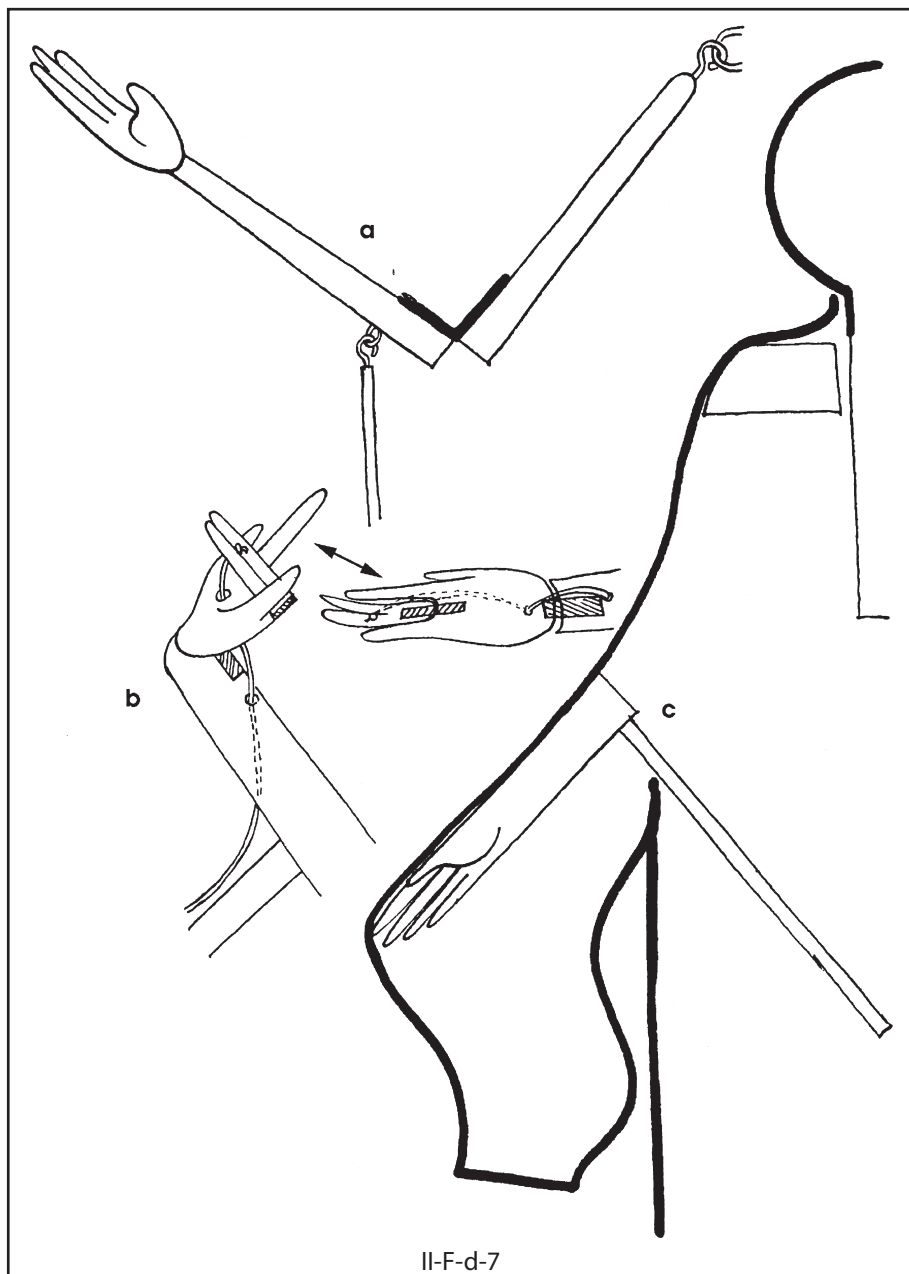

II-F-d-5

Jak jsem se již zmínil, javajkové vedení rukou má svou specifiku. Vodící čempurity jsou podle oblastí a „škol“ přidělovány k rukám loutky různým způsobem (II-F-d-6). Ten typicky „český“ je na obr. (II-F-d-6c, d). Nejen snaha o zvláštní gesto loutky, ale především touha zakrýt vedení loutky do kostýmu vedla k upevnění čempuritu až pod loket loutky, který se zakryl dlouhým a širokým rukávem (II-F-d-7a). Bezpochyby inspirované japonským divadlem, kde navíc oblečení loutek v „kimonech“ i způsob hry přímo takové vedení vyžaduje (II-F-d-7c). Pak nejsou problémem ani pohyblivé prsty pro řeč prstů, rukou a gest v orientálním divadle (II-f-d-7b).

II-F-d-6

II-F-d-7